

MEVLÂNÂ'NIN RUBÂİLERİNDE TEKÂMÜLÜN DÖRT UNSURU ŞARAP, KADEH, SÂKİ VE ŞEMS

FOUR ELEMENTS OF PERFECTION IN MEVLANAS RUBAİES THE VINE, THE CHALICE, THE SAKİ AND ŞEMS

Nazire ERBAY*

ÖZET: Aşk kavramının fiziksel, psikolojik, beşeri yönünden ziyade mistik yönü klasik şiir incelemelerinin genellikle esas çıkış noktalarından biri olarak kabul edilir. Mananın hakiki değerinin ortaya çıkması için şair, içine düştüğü ruh durumunu dolayısıyla aşkı günlük dilden uzaklaştırarak yüzyıllarca kabul görmüş, gelenekselleşmiş belli metaforlar üzerinden anlatır. Bütün beşeriyete mal olmuş, ilimlerin ötesinde bir ilme sahip olan Mevlânâ, söz açmanın denizi bardakla boşaltmakla özdeş olduğunu söyler. Emek isteyen, bu çileli yolda gayenin gerçekleştirilmesi, deryanın ummana kavuşması için vasıtaların hedef kadar doğru seçilmiş olması son derece önemlidir.

Beşerin “gizli hazine” Allah’ı tanıma adına akli kullanması yetersiz kalır. Bu bağlamda hakiki maşuk olan Allah’a ulaşmak için Mevlânâ, aşkı Şems-i Tebrizi’de sembolleştirir. Mevlânâ’da ilâhi aşkla kendinden geçme, şarabın verdiği sarhoşluğa özdeştir. Onun kadeh dolusu şarabı da şüphesiz aşk şarabıdır. Bütün bunlardan maksat ise mutlak olan Allah’tır.

Bu çalışmada Mevlânâ’nın rubâilerindeki şarap, kadeh, sâki ve Şems’in mısralardaki varlıkları somuttan soyuta uzanan derin anlamları ile ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, rubâi, şarap, kadeh, sâki, Şems

ABSTRACT: It is accepted that the mystical aspect of the love, rather than physical, psychological and humane aspects, is the starting point of the classical poetry studies, generally. The poet express his mood, his love, by the help of certain metaphors, which are far from daily language and have been accepted for centuries, in order to reveal the real value of the meaning. Mevlana who had wisdom beyond all kinds of knowledge and became universal character, claimed that explaining something is as hard as clear of the sea by the help of a glass. It has an utmost importance that to discern the instruments as correct as to discern the aim in order to reach the purpose, in brief “for sea to reach up to ocean”, in this enduring way requests much of endeavor.

The intelligence is not enough itself for human being to know the hidden treasure, Allah. In this context, Mevlana symbolize his love in Şems-i Tebrizi in order to reach out Allah, the virtual beloved one. According to Mevlana, to trance of divine love is identical to the drunkenness of vine. His chalice-full vine is, of course, vine of love. Intention of these words is dedication to Allah, absolute beloved one.

In the present study, concrete presence of the vine, the chalice, the saki and Şems in the verses and deep abstract meaning of these symbols was discussed.

Key Answers: Mevlana, rubaie, vine, chalice, saki, Şems

GİRİŞ

Âlemin esrarını çözmek, Mutlak Hakikat’e ulaşma yolunda insanın en mühim vazifelerinden biridir. Esasında insan, evvela kendini bilmek ve tanımakla mükelleftir. Bunun yanında insanların birbirini tanıması ve hatta anlaması da oldukça zordur. Bu durum ruhla, halle

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum-Türkiye, nazire.erbay@atauni.edu.tr

alakalı olduğunda güçlük daha da belirginleşmektedir. Hal ile ilgili bir mevzuda Mevlânâ'yı anlamak, yorumlamak çok büyük bir iddia olmasına rağmen, O'nu anlamak için sadece aşk kavramını anlamaya çalışmak belki de başlangıç için yol göstericidir. Çünkü, "aşk; kâinatın güçlendirici iksiri, tüm ahenklerin sebebi ve tesiri; ışıktaki parlaklık, şarap ve ateşteki sıcaklıktır; güzel kokuların özü ve ulûhiyetin nefesidir. Aşk, tüm varlıktaki hayat, mayadaki canlandırıcı ve çözücüdür, birliğe dâhil olma vasıtasıdır." (Perry 2010: 141) Tanımlama yönüyle çok fazla çeşitliliğe sahip olan aşk esasında her şeyin başlangıcı, özüdür. "Âlemin yaratılma sebebi olan 'aşk, dinde duygu faktörü, tasavvufi ahlak anlayışında ise, cevherin özü ve velinin imanıdır.'" (Semerci 2010: 44)

"Aşkta ne aşâğılık, süflilik vardır, ne de üstünlük, ulvîlik vardır. Aşkta ne kendinden geçiş vardır, ne de akli başında oluş vardır. Aşkta, hafızlık, şeyhlik, müritlik de yoktur. Aşkta düşkünlük, kalenderlik, rindlik vardır." (647- s. 120)¹

Bahsedilen bu özü ve varlığın başlangıcını 'doğrudan anlatma', tasavvuf düşüncesinde ve Mevlânâ'da pek de başvurulan bir yol değildir. O, mübarek zatında var olan sonsuz aşkı neredeyse bütün eserlerinde semboller ve metaforlarla anlatmayı uygun bulur.

"Aşksız neş'e de olmaz, eğlence de olmaz. Aşksız, vücut güzelleşmez, ölçülü olmaz, hoş bir hale gelemmez. Buluttan denize yüzlerce damla yağsa, aşk oynayışı olmazsa, deniz aşkla çırpınıp durmazsa yağın damlalarından tek bir inci bile meydana gelmez." (857- s.151)

Bu çalışmada Mevlânâ'nın rubâilerindeki kadeh, şarap, sâki kavramları seyr ü sülûk yoluna çıkan ehl-i dilin Allah'a vasıl olmak için aşkı anlatmada kullanılması ele alınmaktadır. Bu kavramların, mısralardaki varlıkları somut anlamlar içermelerinin yanında, soyutluğa uzanan derin manaları ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Rubâilerdeki Şems'in mübarek zatı ve Mevlânâ ile olan muhabbetlerinin bu metaforlar vasıtasıyla anlatılması çalışmadaki bir diğer dikkat konusudur.

Metafor bir şeyin, kendisiyle orantılı, benzerlik ilişkisi dolayısıyla, bir başka şeyle mecaz bir anlayışla anlatılması olarak tanımlanır. Söz konusu olan eğreti, geçici bir anlamdan çok, kalıcı, köklü ve yeni bir anlamdır. Metafor bir gerçeği dile getirmek amacıyla kullanılır. Aristoteles'e göre de metaforun ayırıcı özelliği, "anlam transferi"dir. (Aristoteles 2008: 59-68) bu bağlamda Mevlânâ'ya göre mananın peşine düşmeli onu yakalama çabasında olmalıdır. "Mananın özüne varılırsa, bu anlatım tarzı amacına ulaşır. Bunda amaç, hem anlayana bir tür örtülü mesaj vermiş olmak, hem de anlamayanlara karşı sırrın korunmasını sağlamaktır. O'nun kavramlarıyla söylenirse, 'suret'le yetinmemeli, mananın iç yüzüne ulaşmalıdır. Elbette bu da metaforik anlatımla daha kolay olmaktadır. Duyularımızla algıladığımız 'suret', mananın tezahürüdür ve suret âlemi, mana âleminin tecellisidir." (Çiçek 2003: 293-311) İlâhi kelama göre zikredilen, yerlere ve göklere sığmayan Allah'ın, mümin gönüllere sığması ifadesindeki anlamın derinlerine inmek esası anlama noktasında fayda sağlar. Genel bir bakışla İslâmî düşüncede de söz, zengin formlarda kullanılır. "Kabukta takılıp kalmanın tehlikeli olduğu açıktır. İnsan mananın peşine düşmeli, onu anlamalı ve kavramalıdır." (Türker 2009: 319)

"Ey bize yakın olan zevk, neş'e, bizden uzaklara gitme. Ben senin verdiğin sütle sarhoşum. Bu şeker kafesinde bize mana şarabı ihsan et. Ey can papağanı bu şeker diyarından gitme." (1771- s. 281)

Klasik Türk edebiyatında sıklıkla kullanılan metaforlu anlatımın, "şiiirde benzerlik ilişkisinden yararlanarak bir durumu, bir nesneyi açıklamak ya da vurgulamak istemesi gelenektendir." (Mengi 2000: 30-44) Bununla şair, okuyucusunu nesnelere arasında belli ilişkiler, bağlantılar kurmaya çağırılmaktadır. Mevlânâ'nın rubâilerinde de mananın özüne varmak için

¹ Şefik Can, Rubâiler-Mevlana, Kurtuba Kitap, İstanbul 2008 (Çalışmadaki rubâi örnekleri kaynak eserin adı geçen baskısından alınmıştır.)

metaforun tercih edilen bir anlatım yolu olduğu görülür ve klasik şiirdeki gibi benzer sembolik manalarla anlam açığa çıkarılır. Buna, aşkın verdiği sarhoşluktan mutlu olma düşüncesi ilk verilecek örneklerdendir.

“Biz zengin değiliz, ne kumaşımız var, ne gümüşümüz. Böyleyken de mutluyuz, hoşuz. Zahmetlere, sıkıntılara düşünce ferahlarız, esenleşiriz. Korkuya kapılmıyız da yine hoşuz. Ebedi olarak, Hakk’a teslim oluş şarabının sarhoşlarıyız. Bizim hoşluğumuzu senin gelip geçici, yarım hoşluğun gibi sanma.” (1469- s. 238)

Aslında sarhoşluk varlığının anlamını fark edene, ilâhi aşkı yaşayana zaten yakındır. Bazen mürşidi cezbeyle getirecek uyarıcılara da gerek yoktur. Âşık, içmeden zaten sarhoştur, O Allah’ın sanatını ve yaratma gücünü fark etmiştir. Bu sarhoşluğun etkisi ve derecesi mürşidin içine düştüğü halle farklılaşabilir.

“Gönlü uyanık olan kişi, içmeden de sarhoştur. Böyle ayıkken sarhoş olan kişi, bir de içerek sarhoş olursa, bir bak da gör, onun ne hoş bir sarhoşluğu vardır. Onunla buluşursun, görüşürsün de o sarhoşluğunu gizler. Çünkü aşk mızrabı, gönül sazına, bazen kuvvetle vurur, tiz sesler çıkarır, bazen yavaş vurur, sesi pest olur.” (804- s. 143)

Mevlânâ'nın dili; tasavvuf metinlerinde sembol kullanma geleneği ile Fars dilinin tarihsel oluşumunda biriken kültürel tabakalardan beslenmiştir. Bunun yanında, “Mevlânâ'nın mecaza ve sembole başvurma pratiği, onun yakın çevresine ve özellikle Şems-i Tebrizî'nin etkisine bağlanabilir. Mecaz hakikatın köprüsü, hakikat de mecazın köprüsüdür prensibini öğreten Şems, kuşkusuz Mevlânâ'nın yaratıcılığını yalnız kişiliğiyle değil, bilgeliğiyle uyandıran bir şahıs olmuştur.” (Nesterova 2011: 92)

Genel anlamda Mevlânâ'nın rubâileri, ilâhi aşkın verdiği coşkunlukla kendinden geçmiş bir ehl-i tasavvufun ruh dünyasını tasvir eden mısralarla bezenmiştir. Rubâilerde öğretici mısralar olsa da, daha çok Mevlânâ'nın iç âlemiyle hasbihal ettiği açıkça görülür. “Mevlânâ'nın rubâileri, ruhların tezkiye ve eğitiminde büyük rol oynar ve insanda fitri olarak var olan iyi huyların, benlik tarafından keşfedilip geliştirilerek, ilmin amele dönüştürülmesini teşvik eder.” (Bağrıaçık 2012: 346) Bu düşüncelerin gösterdikleriyle, çalışmada, rubâilerden misaller verilerek bir ilim, irfan ve aşk deryasının gizli hazinelerinin keşfine, metaforlu anlatımla nasıl ulaşıldığı anlatılmaktadır.

Mevlânâ'nın Rubâilerinde Tekâmülün Dört Unsuru

Mevlânâ'nın tekâmül sürecini anlatmak için kullanılan sembollerden *şarap*, bilinen sözlük anlamının dışında, Allah aşkının vasıtası, sembolüdür. “Şarabın insana mestlik vermesi gibi, Allah aşkının da bir iç sarhoşluğu vereceği muhakkaktır. Allah’ın tecellisiyle meydana gelen mestlikten gerçek sırlar belirir.” (Özön 1954: 246) Aşk Allah’a kavuşma yolu kabul eden tasavvuf ehli, şarabı da ruh coşkunluğu için bir araç olarak görür. “Gerek içkinin kendisi, gerek içerken ve içtikten sonra insana verdiği haller, gerekse içiliş şekli şairlerin vazgeçemedikleri anlatım tekniklerindedir.” (Pala 1989: 66) Mevlânâ şaraba düşen coşkunluğun aşk coşkunluğu olduğunu söyler. “Aşkın, bütün varlıklarda bulunduğunu ve her varlığın kendi istidadınca kemale doğru aşk ile yüceltiğini anlatır. Burada bahsi geçen şarap bir remizdir. İnsanı manevi neş’eye gark eden cezbeyle işaret etmektedir.” (Yakıt 2008: semazen.net, erişim tarihi: 1.9.2013) Şarap, âşık için hakikatler yolunda bir vesiledir. “Şarabın içinde üzüm tanesi görünmez; ama aslı üzümdür. Üzümün şarapta erimesi gibi âşık da ilâhî aşk ateşinde yanıp kül olur; varlıktan geçip yokluğa ulaşır.” (Akarpınar 2005: 32) Şarap meyhanede içilir. Meyhane, vahdete eristiren bir yoldur; ilâhi aşk şarabının yudumlandığı dergâhı da sembolize eder. Âlemin her bir köşesi, görebilene, anlayabilene bir meyhanedir. Zira meyhane, tasavvufi mecaz olarak, kulun aşk ve şevk ile Rabbine münacat ettiği bir yerdir. O meyhanede içilen şaraptır ki, aşk yolcusunu kendinden geçmesine vesile olurken, bir anlamda kendine de getiren bir iksirdir.

“Bizler, hem aynayız, hem de aynadaki güzelliğiz, orada görülen yüzleriz. Hepimiz sonsuzluk âleminin kadehinden içmişiz de kendimizi kaybetmişiz. Biz hem acıları, ağrıları gideririz, hem de şifayız. Biz hem bengisuyuz, hem sakayız, su dağıtırız.” (1817- s. 287)

Mevlânâ aşkı şaraba benzetilir. Manevi doygunluk ve seyr-i sülûk için insanın aşk şarabını içmesi, ilâhi aşk yoluna girmesi ve bunun yanında akli ve sevgiyi dengelemesi gerekmektedir. Ehl-i tasavvuf, tam teslimiyet için, mutlak varlık yaratan karşısında âşik olmanın, sorgulardan arınmakla mümkün olacağını ifade eder.

“Aşk şarabı içmek, bir baş belası olan akıldan kurtulmak ve utanmanın perdesini yırtmak için, insanın âşik olması lazımdır. Benim şarap içmeme gerek var mı? İçsem bile başımda zaten akıl kalmadı ki, şarap neyi götürecektir.” (596- s. 112)

İlâhi aşkı simgeleyen şarap tasavvufta, yerlere ve göklere sığmayan Allah'ın, mü'min gönüllere sığıdığı, düşüncesidir. Şarap, vahdetin kendisine benzetilene olarak da kullanılır. “Elest meclisinde vahdet şarabını içenler, ebede kadar mest ve mahmur olarak kalacaklardır. Bu çerçevede manevî doygunluk, istiğrak, cezbe ve vecd hali, maddî bedeni etkileyen şarabın verdiği sarhoşluğa benzetilmiştir. Sâlikî mest eden vahdet şarabının kadehi; Allah ile en yakın olunan vakit; haller ve davranışları temsil etmektedir.” (Üstüner 2007: 105-118) Mevlânâ, insan nefsinin yokluğunu kabul ettiği Allah'ın sonsuz kudreti karşısında, kendini “hiç” olma düşüncesiyle “var” ettiği takdirde, gerçek şarabın sarhoşluğunu bir tarafa bırakacağını ifade eder.

“Başka şeylerin sarhoşu olduğun halde, sen gönlünü aşk şarabıyla mest olmuş sanıyorsun. Canımı, elest zevkinin sevdalısı zannediyorsun. Aslında sen yoksun, senin için bela şudur ki, bu dünyada sen kendini var ediyorsun.” (2206- s. 341)

Mevlânâ aslında insanın belli vesilelerin aracılığıyla bir tekâmül sürecinden geçtiğinde, kendini ve gerçek aşkı bildikten sonra dünyaya ait koşuşturmalardan dolayı huzursuzluklardan kurtulacağını mısralarında dile getirir.

“Eğer bir an, sırlara vakıf olsaydın, aşk sırlarını duysaydın, bilseydin, bu uğurda canını feda etmeyi candan isterdin. Şunu iyi bil ki, sen kendinin sarhoşu olduğun sürece, huzursuzsun. Aklın, fikrin bulanıktır. Fakat gerçek sevgilinin sarhoşu olunca ayılırsın.” (2117- s. 329)

Şarabın verdiği sarhoşlukla Allah'ı tanımanın, O'na vasıl olmanın O'nun kudretini bilmekten, tanımaktan geçtiği aşikârdır. O sevgi, zaten ezelde gönülde var olan ve gönlün coşkunuğu içindedir. Mevlânâ, Allah'ı tanıma yolunda en ufak bir bilgi için, bir yudum şarap içme isteğiyle, her şeyinden vazgeçeceğini ifade eder.

“Biz, şarabı, gönlümüzün kanından içeriz. Kendi beden küpümüzde şarap gibi coşarız. O şaraptan yarım kadeh içmek için canımızı veririz. Biz, başımızı veririz de o şarabın bir yudumundan vazgeçmeyiz.” (1523- s. 245)

Bir yudumundan dahi vazgeçilemeyen şarabın sarhoşluğu, aşkın verdiği duyguyla, günün her anında var olmalıdır. Her yerde, her şeye tecelli eden yaratan ve O'nun sonsuz kudreti bu sayede idrak edilmeye çalışılmalıdır. Bahsedilen aşka bu vesilelerle ulaşılacaktır.

“Başımda bütün gün, senin aşkının hevesi esmedi. Bütün gün aşkınla sarhoş ve kararsız bir haldeyim. Sarhoşların mahmurluğu bir gün sürer. Hâlbuki ben öyle sarhoşum ki, mahmurluğum her gün sürüp gidiyor.” (1076- s. 183)

Aşk şarabı kadehe dolduktan sonra mürşit, Allah'ın tecellilerini âlemde görmeye, kendi benliğinden vazgeçmeye başladıkça, kısacası tasavvufun basamaklarında ilerledikçe dünyanın sırlarına vakıf olmaya başladıkları zaman ermiş kişiler de onlarla manen beraber olmaya başlarlar.

“Senin aşk şarabını, kadehimize doldurdukları zaman, bu cihanın gizlenmiş ermişleri kalkar, görünürler. Hem kötülüklerden çekinen, temiz kalan imanlı kişiler, bize saygı gösterir, hem bütün harabatta bulunanlar, bize dokunmadan kaçınırlar.” (746- s. 135)

Kadeh metaforu ilâhi aşk yolcusunun içinde bulunduğu ruh halini anlatmak için kullandığı araçlardan bir diğeridir. “Kadeh güneştir, pırıltılı ve kızıl renklidir, durmadan döner. Sevgilinin güzelliği baştanbaşa kadehi andırır.” (Pala 1989: 95) Aşk yolcusu sarhoş olmak ister. Kadeh dolu şaraptan ne kadar çok içerse neş’esi o kadar çok artacaktır.

“Ey sâki! O ilk verdiğin şaraptan iki büyük kadeh daha ver de neş’emizi artır. Ya ondan tattırmasaydın yahut mademki tattırdın, kana kana içir de, bari büsbütün sarhoş et.” (1887- s. 297)

Mevlânâ rubâilerinde aşkı kadehe benzetirken o kadehten içtiği için duyduğu mutluluğu bazı mısralarda doğrudan ifade eder.

“Aşk, bir kadehtir. Ben o kadehten içtiğim için çok mutluyum. Aşk, bir düğün, dernektir. Ben o düğünün davulcusuyum. Dünya işleri ile uğraşmaktan beni alıkoyan o aşka and içerim. Ben hangi gün, işsiz değilsem, dünya işlerine kendimi vermişsem, asıl o gün işsizim.” (1362- s. 223)

Bunun yanında, klasik Türk şiirinin kalıplaşmış bir diğer mazmunu olan sevgilinin saçları (zülûf) ve o saçların bir tuzak olarak düşünülmesi, Mevlânâ'nın bir rubâisinde şarap ve kadeh metaforlarıyla beraber kullanılır. Burada şeyhin ilâhi aşk yolunda anlattıkları, O'nun ruhunda güzelliklerin, neş'enin ortaya çıkmasına vesile olmaktadır.

“O, öyle bir güzeldir ki yüzünün sevdasından arşa kadar velveleler yükseliyor. Gönülde, paha biçilmez güzelliği için, yanağının pazarından akseden gürültüler duyuluyor. Onun şarap testisinden, canın avucundaki kadehe şarap konurken hoş sesler çıkmaktadır. Gönlün boynunda onun saçlarından zincir gibi, bağlar var.” (187- s. 51)

Mevlânâ Şems'in elinde ya da yüreğinde bulunan aşkı kadehin içindeki şarabıdır. Yani Allah'a ulaşmada ona vasıta olan, kendi benliğinden kurtulacağı öğretileridir. Bu yüzden etrafındaki diğer şeyler, Mevlânâ'yı çok da meşgul etmez.

“Sen benim gönlümün sultanısın, sen bana sultanlık et, hükmünü yürüt, istediğin zulmü yap, sitemlerde bulun, şikâyetçi değilim, yaptıkların helal olsun. Elinde şarap dolu kadeh var. Bana bir şey sorma, sen o kadehi bana ver de ne istersen iste.” (1637- s. 262)

Bunun yanında Mevlânâ hazretlerine sunulan kadeh ona zevk ve mutluluğu yaşatıp, gönlünün feraha ermesine vesile olurken, aslında yaşadıklarının ve hissettiklerinin etkisiyle, zamanın akışı içinde beklemediği kadar hızlı bir şekilde tekâmül sürecini yaşamaktadır.

“Allah bizi zevk ve mutluluk içinde sabaha erdirdi. Bayram gelmeden, oruç tamamlanmadan bize bayram lutfetti. Ey kölelerin hayırlısı bizi sarhoş etmek için kadehi doldur ve bize sun, sonra bizden zamana selam söyle.” (1504- s. 243)

Akıl, aşk ve sevgi kavramları Mevlânâ'nın mısralarında sıklıkla yer alır. Aşk, akla göre hep üstün gelir. Bu durum Mevlânâ'nın akıllı bir tarafa ittiğini göstermez; ama aşk ve akıl bir mecliste ilâhi aşkı yudum yudum sunan şarap kadehi şeklinde, ‘yolcu’nun karşısına çıkacak ve iki kavram karşılaştırılacak olursa galip gelen, aşk olacaktır.

“Eğer şarap kadehi, mecliste yalancılıktan ağlarsa onun yalanına bakma, sen onun neş’eli parlıtısını seyret. O kadehin yalancı kanından, ne sahici kanlar coşar, köpürür. Akıl, aşk ayranına bir sinek gibi düşer, gider. Ama bu ayran ne ayran, nasıl ayran.” (1184- s. 198)

Mevlânâ'nın rubâilerinde sıklıkla kullandığı şarabın ilâhi aşkı temsil edişi bazı rubâilerinde daha açık ifadesini bulur. Bu şarap öyle bir şaraptır ki, dünyada köle ya da efendi

ayırt etmeden herkesin aklını başından alır. Burada Mevlânâ'nın Allah'a yakardığı mısralar ise mahşere kadar sürecek olan bir aşk sarhoşluğu dileyişidir.

“O dağmık canları bir araya getiren sevgi şarabını getir. Her efendinin, her kölenin aklını başından alan, ona şu fâni dünyanın acılarını unutturan aşk badesini getir. Sesini kes, beni daima, Allah'ın verdiklerine razı kulların arasına karıştır. Aşk İsrafilin sûr sesiyle beni canlandır, dirilt.” (999- s. 172)

Zaten Mevlânâ'ya göre sıradan, Allah aşkını tanımadan yaşamak ölümle eşittir. Dolayısıyla insan var olduğu, nefes aldığı sürece sürekli Allah aşkıyla uyarılmalıdır.

“Haydi, kalk sabah şarabını içme vakti geldi. Bana şarabı getir. Çünkü mest olmadan, ayık olarak yaşamak, bir çeşit ölümdür. Sevgilim, ya bu âşığın gönül rebabının, iniltilerini, feryatlarını hoş gör yahut da, yanıp yakılan bu yaralı gönle acı, onu gözet.” (997- s. 172)

Görüldüğü gibi, Mevlânâ rubâilerinde sıradan bir kadehi tasvir etmez. O kadeh, Allah'a ulaşmada araçtır. İçinde aşk şarabı vardır, orada Allah'ın varlığına dair sırlar gizlidir. Mühim olan bu sırları idrak için çıkılan yolda başarılı olmaktır.

“Ben bir kadeh tutunca, içindeki şarap nur olur. Bir beyit söyleyince de o beyit bütün ilâhi sırları kapsar: Gözün herhangi bir tarafa, herhangi bir şeye baksa, o taraftan, o şeyden bana engelsiz, perdesiz olarak sevgilimin nuru görünür.” (943- s. 164)

Sâki, tasavvufta aşk şarabını sunan, vahdet feyzini veren hakiki kâmil mürşit; zamanın kutbu ve kılavuzu; şevk sahibi şeyh manasında kullanılır. Sâki; su, şarap ve benzerlerini sunan kişidir. Ancak yaygın olarak, işi meyhane ya da meclislerde şarap sunmak olan şahıslar için kullanılmıştır. “Tasavvufî mecaz olarak ise, bir yudumu bin tane zühd ve takva davranışından daha üstün olan ilâhi aşkı simgeleyen şarap; mürşid, mürşid-i kâmil, şeyh, pîr-i kâmil, pîr-i tarikat, insan-ı kâmil gibi tasavvuf büyüklerini; feyz veren, bütün feyz ve sevginin kaynağı olan feyyâz-ı mutlak, Allah'ı; Hak sarhoşu olduğunda güzelliğe örnek oluşturan görüntüler anlamlarını taşımaktadır. Meyhanedeki sâki, insanı nasıl maddî aşkın yoluna çekiyorsa, tasavvufta da mürşit-i kâmil tasavvufa intisap eden kişiye ilâhî aşk yolunda ilerletmek için yol gösterir ve çeşitli tavsiyelerde bulunur şeklinde bir bağlantı kurulmuştur.” (Üstüner 2007: 318)

“Sâki! Bugün ben senin sarhoşunum. Vallahi gece oluncaya kadar seni bekledim. Bana şarap sun da, cihanın tuzağından beni kurtar. Ben bu gece sabaha kadar senin avındım.” (1303- s. 215)

Mevlânâ hazretlerinin sâki olarak seslendiği şeyhinden tek istediği şaraptır, ilâhi aşktır, Allah'ı bilmek, tanımaktır.

“Sâki! Cânânın güzel yüzü aşkı sevabına, bana o toprak ve su görmeyen aşk şarabından sun. Ben, beden hastası değilim, gönül hastasıyım. Ben şerbeti ne yapayım? Sen bana şarap sun, şarap.” (102- s. 38)

Mevlânâ hazretleri zaman değişse de, insan farklılaşsa da şeyhinden istediği öğretilerdir. Duru, katıksız bir şekilde coşkunluğunu yaşaması, Allah aşkının bitmemesi, O'nun sanatına olan hayranlığının artması için Şems'in ona verdiklerinin devam etmesi gerekmektedir.

“Sâki! Sana dedim ki, bana katıksız, duru şarap getir; hür olan kişiyi canlandıran, diriltlen içkiyi getir. Sen dedin ki, feleğin bu devrinde esen, başka bir havadır. Ey sevgili, işte o hava esinceye kadar sen bana şarap getir.” (998- s. 172)

Mevlânâ'nın İslâmî ilimlerdeki sonsuz bilgisinin yanında ona aşk şarabını içirecek bir rehber ihtiyacı vardı. “İnsan aklın ve ruhun üzerine çıkma arzusunu gerçekleştirirken Allah'a ancak evrensel akıl ile özdeşleştirilen ideal bir sûfi üstadının seviyesine çıkarak ulaşılabilirdi.” (Baldıçık 2012: 139) Bahsedildiği gibi bu aşamaya gelmek için gönlünü ve ruhunu yoluna sereceği bir üstadın elinde yetişmeyen bir mürit ya da âşık bunu başaramazdı.

“Ben, kendi emrimde, kendime söz geçirir sanıyorsun. Ben ancak, bir an, bir nefes yahut da yarım nefes kendime sahibim, kendimdeyim. Aslında, ben, kalem gibi, yazı yazanın elindeyim, ona uymuşum. Top gibi, çevgan oynayanın esiri olmuşum.” (1305- s. 215)

Mevlânâ hazretlerinin Şems ile sohbet ettikleri bir durumda, kadehsiz yani ilâhi aşkın vücuda damla damla zerk edilmemesi gibi bir durum söz konusu olamazdı. O sohbetlerde, Mevlânâ'yı yere göğe sığdırmayan, her şeye tecelli eden aşk, bütün coşkunluğuyla var olur, adeta dudaklarda bir lezzet bırakırdı.

“Senin yüzünde bu nur, bu parlaklık varken, dostsuz kalırmı, düşmana dönülür mü? Senin meclisinde kadehsiz, testisiz bir hale düşülür mü? Sevgili, tutalım ki, sen benim kanımı içtin, sonunda o baldudaklarında bir koku olsun kalmaz mı?” (710- s. 129)

Bu rehber, “Mevlânâ'yı bilgin, temkinli bir sūfiyi uçsuz bucaksız aşk denizine salıveren, onu pişiren, potasında yakan, kavuran kısacası Mevlânâ'yı Mevlânâ yapmada manen vazifeli” (Semerci 2010: 3) bir mübarek zattır. Dolayısıyla Mevlânâ'ya göre, her nefis için bu aşk yolculuğunda bir elinden tutanının olması gerekmektedir. O mübarek rehberin yokluğu perişanlık, yoksulluk, zavallılık olacağı için Şems Mevlânâ'da, vaz geçilmez bir sevgili mesabesindedir.

“Senin perişanlığım, mecnununum, elimden tut. Şaşkın ve hayran âşıkım, elimden tut. Kendi kendine yürümeye gücü olmayan her zavallının bir elinden tutanı vardır. Ben ise senin yoksulun ve muhtacınım, elimden tut.” (1034- s. 177)

Yaratan, sebepler dairesinde fenadan bekayı ve bekadan fenayı çıkarmaya muktedirdir. Durum böyle olunca, Şems gibi bu dünya zemininde yer almış olan fani bir kalpten, baki olan, yüzyıllarca bilinecek olan, bir aşk ortaya çıkabilmektedir. Şems ile Mevlânâ arasında büyük bir gönül birlikteliği ve sonsuz bir aşk vardır. “Mevlânâ, Şems'te gördükleriyle, kalp ötekine kavuştuğunda aslında kendini bulmuş olmaktadır.” (Özdenören 2006: 34) Bu birliktelik rastgele gelişmemiştir. “Bu birlikteliğin denizdeki köpükler kadar sınırsız ve coşkun olmasının nedeni şüphesiz Şems'in olgun, olgunlaştıran, kâl (söz), hal ve keşif sahibi bir padişah olmasıydı.” (Sipehsalar 2011: 145)

“Ey can sâkisi! Sen günlerin şarap kadehi gibisin, doldurup, doldurup bize sunuyorsun. Bugün, senin kadehinden içip sarhoş olanların hepsi mahmurdur. Bu adın kötüye çıkması, dönüp, dolaşıp yine sana gelecektir. (2040- s. 319)

Mevlânâ mısralarında, sadece kendisi içinde değil, herkes için Allah'ı tanıma, O'nun varlığını anlamada rehberlik etmesi için sâkiden yani Şems'ten Allah aşkına yoldaşlık etmesini, yol göstericiliğini ister.

“Ey sâki, zahitlikten yararlanmayan şu ham sofuya şarabı göster. Ey sâki, korkmadan, mertçe gel, acele ediyorsun deme de şarabı sun. Ey sâki bilmiyor musun? Ezelde de bize ilâhi aşk şarabı sunuldu.” (2029- s. 317)

“O sâki, önceki gün ‘özlem zamanı hakkı için yemin ederim ki, şehirliye de, köylüye de şarap sunacağım, ne şehirlerde, ne de köylerde ayık bir kimse bırakmayacağım. Böylece dünyada, hiç kimsede akıl kalmayacak, akıllı insan bulunmayacak diyordu.” (2028- s. 317)

“Mevlânâ yanmaya hazır bir kandildi. Şems geldi çerağı ile bu kandili tutuşturdu.” (Semerci 2010: 429 Nihayet aşkını yaşadığı zaman, bütün perdeler ortadan kalktı. “O aşk, onu sonsuzluğa götürdü Allah'ı buldu, kendini buldu. Hiçbir sevgi veya aşk yoktur ki, Allah'tan soyutlanmış olsun.” (Acarkan 2000: 104) Mevlânâ aslında ateşi kendi içinde yaktı, Şems bu duruma sadece vesile oldu. “Âşık, kendini, sürekli yanma ve sevgiliyi yakma durumunda bulunduğu için onu yakan sevgilinin ateşi değil, kendi ateşidir. Ama o, her şeyin sebebini sevgilide aradığı (öyle sandığı) için, yanmışlığının da sevgiliden kendine yöneldiğini düşünür.” (Özdenören 2006: 120)

“Dedim ki: ‘Sen şarapsın, ben de kadehim. Ben ölüyüm, sen cansın, cânânesin. Şimdi artık vefa kapısını aç’ O, sus dedi. ‘Evinin kapısını açık bırakan kişi, delidir.’” (1821- s. 288)

Âşık içkiden değil, sâkinin güzelliğinden sarhoş olur, sâkiden içki dışında vuslat veya dudağının içkisini sunmasını da isteyebilir. “O Hızır’a benzer ve bereket dağıtıp, herkesin gönlünü yapar.” (Pala 1989: 421) Şems, temelde Mevlânâ’da yücelik ve saygı duygusu uyandırır. “Güzellik duygusu saf olduğu halde, yücelik duygusu karışıktır. Yüce karşısında insanı hem iten hem de çeken bir ortam vardır. Güzel şey, hayal gücü için önceden hazırlanmış görüldüğü halde, yüce, hayal gücünü zorlar. Dışımızda yüce olan bir şey yoktur, yalnız insanın kendisinde var olan bir yüceliğin doğmasına vesile olur. Yücelik ilkesi tabiatın tasarımına yüce bir karakter veren ruhun bir eğiliminde aranmalıdır. Yücelik heyecanı ile dolmuş olan kişi ciddidir, kimi zaman hareketsiz, biraz da şaşkındır. Güzellik duygusu kendini gözlerdeki gülümseme ile belli ederken, yücenin çekiciliği yoktur; ama saygı uyandırdığı muhakkaktır.” (Yetkin 2007: 72) Şems’in, Mevlânâ’da bıraktığı etki bu yücelik duygusu ile harmanlanmış bir aşktır.

Mevlânâ Şems’de Allah’ın aşkını görür. Kimi zaman da kendini Şems’in yerine koyar. “İnsan Allah’a yaraşır, erdemli bir yol izledikçe Allah’ın sevgisine hak kazanır. Allah’ı seven ve kendi nefisini eğiten insan, Allah’ın sevgilisi olma onuruna ulaşır. Allah’tan başka her şeyin birer gölge gibi ya da düş gibi olduğunu kavrar. Âşık ve maşuk varlıkta bir olur.” (Çubukçu 1995: 107) Mevlânâ, Şems’i tanıdıktan sonra içinde bulunduğu ruh halini, Şems’in olgunlaşma adına kendisine kattıklarını, “yoklukta var olma” sürecini mısralarında dile getirir.

“Ben fâni bir ihtiyardım, beni gençleştirdin. Ölmüştüm, beni dirilttin, diriler arasına kattın. Yolunda, kaybolurum diye korkuyordum. Kaybolmam artık. Çünkü beni nişan yaptın, hep beni gözlüyorsun.” (1907- s. 300)

Mevlânâ hazretleri Şems’i tanıdıktan, onun sohbetlerinden sonra geçirmiş olduğu aşamaları ve yaşadığı zorlu yolu da mısralarında açıkça dile getirir.

“Kalkın ay ışığında gezinelim, gül bahçesine gidelim, uykusuz nergisleri seyredelim... Üç aydır, gemiyi buz üstünde yürüttük. Ey kardeşler vakit geldi, artık gemiyi su üstünde yüzdürelim.” (1479- s. 239)

Mevlânâ’ya göre, insanın iyilik ile kötülük konusundaki bilgisi ancak sevgili denilen manevî rehber aracılığıyla elde edilebilir. Sadece O, yolunu aydınlatarak insanın hareket istikametini belirlemektedir: “Sevgilimin nuru önde, arkada olmadıkça ben nasıl önü, sonu idrak edebilirim?” Bunun yanında, dost sadece yoldaş, yönlendirici işaret değil, aynı zamanda yolun güvenliğini sağlayan, koruyan bir güçtür: Dost, yolda arkadaşdır, sığınaktır. İyice bakarsan görürsün ki yol sevgiliden ibarettir.” (Nesterova 2011: 103) Mevlânâ’ya göre, bu sevgili onu terk edemez, kıyamete kadar onunla olmalıdır.

“Dün gece beni bıraktın, güzelce yatıp uyudun. Bu gece de kurnazlık ediyor, rastgele her yere uzanıyorsun... ‘Sen benim kıyamete dek eşimsin’ sarhoşken söylediğin bu söz nerede kaldı?” (1877- s. 296)

Sarhoşluk, Şems’e göre Allah yolunun yolcusunda sürekli olması gereken bir meziyettir. Yoksa gaffete düşmek kaçınılmazdır. Dolayısıyla, bu sıfatı olmayan yolcu, onun kapısında bekleyemez.

“Sevgiliye gittim, dedi ki: ‘Şimdi sarhoşsun, kapımdan git.’ Ben: Kapıyı açınız, sarhoş değilim dedim. O cevap verdi: ‘Öyleyse git’ dedi. Mademki kendindesin, varlığından geçmemişsin, burada işin yok.” (1865- s. 294)

Mevlânâ’nın rubâilerinde dili sade, fakat derindir. Tasavvufî açıdan insan-kâmil olma yolunda bir merdivende yükselme çabası olduğundan, her basamakta, dil ve onun gücü, kullanımı farklı boyutlar kazanır. Tüm hayat felsefesi aşk üzerine kurulmuş olan Mevlânâ’nın,

Şems'le olan münasebetlerinden sonra ulaştığı bir makam vardır; bu makam maşukiyet makamıdır. Mevlânâ, bu makama ulaşırken Şems'e tam teslimiyet göstermiş, şeyhi hakkında en ufak bir şüpheye kapılmadan onun rehberliğinde yine onun his ve fikir dünyasına girmiştir.

“Şarap içerken, kendini öfkelenendirirsen ve şarap halis mi, karışık mı diye tasalandırırsan, içtiğin şarabın zevkini duyamazsın. O güzelin siyah saçlarının karşısına gel otur da ondan nur iste. İnce ve nazik düşünüşü kendine iş edin.” (1685- s. 269)

Bahsedilen teslimiyetteki gaye, bâkî olan Hakk'ın mutlak varlığı ile kendine gelmek yahut kendinden geçmektir. Şems gibi bir padişah yanından uzaklaştıktan sonra varlığının farkına varmayı, kendi kendinle dost kalmayı ve Allah yolunun yolcusu olmayı, devam etmeyi yine O'nun sayesinde öğrenmektir.

“Her zaman Hakk'ı iste ve Hak'la beraber ol. Sonsuzluğa ulaş. İlâhi aşka dal ve Hakk'a müştak ol, candan onu iste. Kendi bedeninin küpünde şarap gibi coş. Sonra, başkalarını bırak, kendi kendinin arkadaşı, dostu, hem de kendinin sâkisi ol.” (1168- s. 196)

Hazret-i Şems'in Mevlânâ ile râbitasında en önemli terim muhabbettir. Zaten râbita, mürşitle gıyâbında manevî beraberlik ve muhabbet tesis etmek amacıyla icra edilir. “Tasavvufi anlayışa göre mürit, şeyhinin davranışlarını taklit edebilmek ve onun manevi hâlini kendi üzerine yansıtabilmek için öncelikle şeyhini sevmelidir. Çünkü seven kişi, sevdiğine benzemek ister. Sevgi ve ülfet, şeyh ile mürit arasında bir vasıtaadır. Bu sevginin gücü nispetinde müride, şeyhten manevi hâl sirayet eder.” (Taşpınar 2010: 148)

“Sevgilim, güzelim, hepsi de giderse gitsin, tek sen gitme. Ey bizim ruhumuza çok yakın dost, ey derdimize ortak olan yaz! Sen gitme, kadehi doldur, şarap sun. Hep şeker gibi tatlı tatlı gül. Ey güzelliği âlemi süsleyen, Ey görenleri büyüleyen güzel sâki! Sen gitme.” (1744- s. 277)

Şems, sıradan bir derviş değildi. Tıpkı Mevlânâ gibi zâhir ve bâtın ilimlerinde yüksek derecelere erişmiş, üstün vasıflarla bezenmiş, gün olmuş müderrislik yapmış, gün gelmiş Mevlânâ gibi seçkin bir insanı aşk ateşiyle pişirip ona mana âleminin pencerelerini açmıştır. Mevlânâ'nın manevi yolculuğunda ilerleyebilmek için zorlu nefis yolculuğunun aşılması gerekmektedir. Bunun için de Şems'e ihtiyacı vardır. Bu sıkıntılı durum, Mevlânâ hazretlerinin mısralarında sık sık yer alır.

“Ben, senin yüzünü görmedikçe şarap içemiyorum. Senin elin olmadıkça zar tutamıyorum. Uzaktan, bana raks etmemi emrediyorsun, senin terennümün olmazsa ben raks etmesini bilmem.” (1604- s. 257)

Mevlânâ'nın anlattığı tekâmül süreci aslında kendisinin de Şems ile karşılaşmasından önce ve sonra ortaya çıkan farklı bir tasavvufi yolculuğun neticesidir. Bu da Mevlânâ'nın aşk arayışının, Şems'le oldukça ileri bir yaşta ve şöhretli iken karşılaştığı ana kadar devam ettiğini ve Şems'in bu noktada onu tatmin etmesi ile açıklanabilir.

“Ezel aşkıyla, güzel şiirler söyledin, nağmeler tutturdun. Aşkın verdiği şaşkınlıkla sersemledin, bilgisiz bir hale geldin. Ölmeden önce, öldün de, canımı onun gamından kurtardın, onun verdiği gamdan o kadar çok söz ettin ki kendin sonunda, ‘O’ oldun.” (1875- s. 295)

“Şems ve Mevlânâ, sohbet ve irşadın son merhalelerini, en güzel dönemlerini yaşarken etraftakiler de dışarıda kaynamaya, taşkınlık etmeye başlarlar. Belli bir zaman sonra Mevlânâ, istenen mertebeye gelmiş, Şems'in irşat vazifesi tamamlanmış, daha önce kendisine bildirilen hüküm gereğince ‘başını feda etme’ zamanı gelmiştir.” (Canım 2013: 70-71) Bunda hikmet aslında Mevlânâ'nın eğitim sürecinin sonunun gelmiş olması ve kendini bilmede ve tanımada asıl olanın insan olduğuna dair fikrinin olgunlaşmasıdır.

“Göğün, güneşin dönmesinde, sâkinin kadehi devretmesinde maksat biziz. Özlem şarabının sarhoşu biziz. Varlık aynasına baktım, görünen biz, geriye kalan da biziz.” (1513- s. 244)

İnsan, varlığının özüne, aslına bir gün mutlaka dönecektir. İnsan dünya ile belli bir süre uğraştıktan sonra ebedi âleme intikal edip aslını ve Allah’a verdiği sözü hatırlayacaktır. Mevlânâ, bu vakte kadar insan yanında sâkisi olmadan yahut öğretilerin etkisi geçtikten sonra insana rehabetin çökebileceğini ifade eder. Bu durumda şikâyet edilecek olan şeyh, sâki değil, insanın özü, kendisidir. Çünkü insan kendi ile muhasebesinde aslında varlığının anlamını çözmeye muktedirdir.

“Aşk, şarap sunmakta cömertliğini esirgemedi. Ey sâki! Sen de gönül almakta cömertliğini esirgeme. Eğer içkinin neş’esi geçtikten sonra sana da bir mahmurluk, bir sersemlik geliyorsa, sen içkiden değil, kendinden şikâyet et. Çünkü, öğütmek için değirmene kerpiç götürsen, toprak elde edersin.” (1955- s. 307)

Mevlânâ hazretleri, aslında insanın ebede kadar huzuru yakalayabilmesi için Rabbinden ayrı olmaması gerektiğini ifade eder. Âlemdeki Allah’ın sonsuz kudretine işaret eden sırları görebilmek ve huzuru yakalamak için şarap kadehinden sürekli içmek gerekmektedir.

“Ey sevgili, kulağımızı, sırlar fısıldayan nefesten ayırma. Gözümüzü, narçiçeği gibi güzel yüzden ayırma. Elimizi şaraptan, şarap kadehinden mahrum bırakma. Hâsılı bizi, bir an için olsun sen, kendinden ayrı tutma.” (986- s. 170)

Âlemin yaradılışının sebebi aşktır. Her varlıkta tecelli eden aşkı yani hakiki maşuk olan Allah’a ulaşma vasıtasını Mevlânâ, Şems-i Tebrizi’de sembolleştirdiği aşkın ifadelerini denizden, karaya; yerden göğe insanı ilgilendiren her türlü nesne ve olayla aktarır. Her şeyi kuşatan ve ezeli ve ebedi olan bu aşk, Mevlânâ’da ilâhi aşkla kendinden geçme, şarabın verdiği sarhoşlukla özdeştir. Bütün bunlardan maksat ise mutlak olan Allah’tır. Mevlânâ mutlak olan Allah’ı Şems’in hocalığıyla bulurken, bütün marifetin aslında insanın kendinde, kendi özünde olduğunu yine şu mısralarda anlatmıştır.

“Ey yolun başında oturup da yol arayan! Ayın hâlesi içine düşmüşsün de ay arıyorsun. Çene çukurunda, böyle bir güzellik Yûsuf’u dururken, sen kalkmış, kuyuya düşen Yûsuf’u arıyorsun. Yûsuf’u kuyudan çıkaracak kova sensin.” (1863- s. 294)

SONUÇ

Tasavvufu ve Doğu kültürünü şiir diliyle anlatan en mühim isimlerin başında Mevlânâ gelir. Mevlânâ, diğer eserlerinde olduğu gibi rubâilerine de manayı aracı kılarak adeta ruhunu, yaşadıklarını katar. Bunun yanında Mevlânâ için şiir, Hakk’ı ve hakikati anlatmada bir vasıttır. Mevlânâ’nın eserlerinde bilhassa metaforlu anlatım vazgeçemediği anlatım yollarındandır. Metafor, Mevlânâ’nın ezeli ve ebedi olan Allah’a vasıl olmak için hislerine ve fikirlerine ev sahipliği yapan şiir sanatının giyindiği bir giysidir. Bu giysi, Mevlânâ’nın çıktığı yolda, tekâmüle ulaşmada adeta özel bir görevdedir.

Tekâmül denildiğinde, ilk akla geleniyle, insan mahşere kadar madde ve ruh olarak sürekli bir değişim içindedir, ifadesini kullanmak, yerinde olacaktır. Kur’ân-ı Kerim’de de ifadesini bulan bu değişim, tasavvufta değişik vesilelerle ele alınmıştır: “Hayır! Şafağa, geceye ve onda basan karanlığa, dolunay olmuş aya yemin ederim ki, halden hale geçersiniz.” (İnşikak, 16-19) Mevlânâ, sūfinin ya da kendisinin yaşadığı tekâmül sürecini, yani bir makamdan diğerine çıkışını kısa ve öz anlatım aracı olan rubâilerinde de anlatır. Mevlânâ, çalışmada örnekleri verilen metaforları vasıta kılarak, sanat gücüne estetiği katıp, Şems ile olan bağını, aşkını ve dostluğunu mısralarına aktarır. Mevlânâ için tekâmül noktasının en üst aşaması esasında aşk mertebesidir. İşte rubailerinde aşka vasıl olmayı anlatırken metafor kullanımını rastgele

yapmayan, bir seçicilik içinde olan Mevlânâ, burada yaşadığı mistik tecrübelerini, hoşgörüsünü, kucaklayıcılığını aşk, şarap, saki gibi özel mazmunlarla özellikle kullanması dikkat çeker. Bu bakışla aşkın hakikate, sakisi olan Şemsin mürşide, şarabın ilahi aşka yorulduğu rubâi düzleminde Mevlânâ'yı bu yaklaşımıyla, kendisinden yüzyıllar sonrasına aktarılan bir fikrin hatta felsefenin en önemli isimlerinden biri haline geldiğini tekrarlamak gerekir.

KAYNAKLAR

- Acarkan, İ. (2000). *Ölümü özlemeyen aşkı anlayamaz*, İstanbul: Vural Yayınları.
- Akarpınar, B. (2005). Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin mesnevi ve rubâiyyat'ında "meyve" ve "üzüm" sembolleri, *Bilgi*, Kış.
- Aristoteles. *Poetika*, (çev. İsmail Tunalı). (2008). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bağrıaçık, M. Z. (2012). Mevlânâ'nın rubâilerine dair sosyolojik okuma 1. *Batman University Journal of Life Sciences*, Volume 1, Number 1.
- Baldick, J. (2012). *Mistik İslam*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Can, Ş. (2008). *Rubâiler-Mevlana*. İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Canım, R. (2013). Mevlânâ'nın aşkı Şems'in yurdu: Tebriz. *Bizim Külliye*, S.57, Eylül-Ekim-Kasım.
- Çiçek, H. (2003). Mevlana'nın Mesnevi'sinde metaforik anlatım. *AÜİFD*, c. XLIV., S.1
- Çubukçu, İ. A. (1995). Tasavvuf ve sevgi, *Cogito*, S.4, Bahar.
- Mengi, M. (2000). *Divan şiir dilindeki mana, mazmun, nükte kelimeleri üzerine bir değerlendirme*. Divan Şiiri Yazıları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Nesterova, S. (2011). *Mevlânâ'nın "Mesnevi" isimli eserinde metaforik anlatımın metafizik boyutu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Sistematik Felsefe ve Mantık) Anabilim Dalı.
- Özdenören, R. (2006). *Aşkın diyalektiği*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özön, M. N. (1954). *Edebiyat ve tenkid sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pala, İ. (1989). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Perry, W. N. (2010). *Kutsal bilgeliğin izinde aşka dönüş*. İstanbul: Kurtuba.
- Semerci, M. (2010). (haz.) *Aşknâme- Şems-i Tebrizi ve Mevlânâ*. Konya: Kitapmatik Yayınları.
- Sipehsalar, Feridun bin Ahmed-i (2011). *Mevlana ve etrafındakiler- Sipehsalar Risalesi*. (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Taşpınar, K.. (2010). *Tasavvufta mürşit râbitası*. Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâmi Ana Bilim Dalı, Tasavvuf Bilimi.
- Üstüner, K. (2007). *Divan şiirinde tasavvuf*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı.
- Yakit, İ. (2008). Ney sembolü ve yorumları, <http://www.semazen.net>, erişim tarihi: 1.9.2013
- Yetkin, S. K. (2007). *Estetik doktrinler*. Ankara: Palme Yayıncılık.